

NAŠA

MISEL

Leto III.

OMLADINSKI KULTURNO - POLITIČNI LIST

Štev. 8 (41).

Izhaja štirinajstdnevno

V Ljubljani, dne 5. marca 1938.

Celoletna naročnina znaša 18 Din

Ljubljana, 5. marca 1938.

Izven dvoma je, da se gomilijo oblaki, ki ogražajo mir v Evropi. Govoriti o neki »službi miru« je čista blasfemija ali pa naivnost. Kajti razlika med miroljubnimi izjavami poedinih evropskih državnikov in gorostastnim oboroževanjem njihovih držav je očitna, a ista tako je očitna smešna stran trditve, da se to novo tekmovanje v oborožitvi vrši edino radi tega, da bi se očuval mir. Prvič je neverjetno, da bi se očuval mir, ko se vse države pretvarjajo v kasarne, a drugič se najprisrčneje zahvaljujemo za t a k mir. Tedaj raje pogledimo stvarnosti v oči in se vprašajmo, če bi bilo na kak način mogoče v bodočem svetovnem spopadu ostati ob strani. Naravno se popolnoma zavedamo smelosti tega vprašanja; ker priznavamo, da je malo verjetnosti, da bi mogla Jugoslavija ostati nevtralna. Ne zato, ker bi imeli sedaj kakršnihkoli vojnih ambicij, nego zato — kot vsi vemo — imamo obveze napram raznim prijateljem in mi smo bili do sedaj vedno odlični prijatelji. Ali baš radi tega, ker so t a n e s edini razlogi, ki bi nas mogli zaplesti v kak konflikt, mislimo, da je pravilno poiskati razlogov, ki bi nam omogočili v miru posvetiti se izgrajevanju naše države, ki sigurno še ni dosegla stopnje, dovoljujoče, da brez razmišljanja zaide mo v pustolovščino, ki se nas tiče, eventualno, samo posredno.

Zdi se nam, da obstoje izvestni taki razlogi, razlogi, ki tembolj odgovarjajo i nalogi, ki jo ima naša država v tem delu Evrope. Taki razlogi ali taka pot, je zavedna in dosledna orientacija za Balkan. Tej tezi v prilog bi mogli navesti vse one mnogostevilne in neizpodbojne dokaze za staro resnico da izvori življenjskosti naše rase niso na zahodu, ampak na Balkanu. »Naša misel« je o tem že pisala. Ali ob tej priliki se ne želimo spuščati v nobena psihološka, pa niti etnografska razpravljanja, temveč hočemo razgledati stvar le s političnega in geopolitičnega vidika. V tem slučaju bomo videli, da so vsi balkanski narodi, če se tako izrazimo, usodno povezani. Po svojem položaju balkanski polotok ne more prenesti na sebi nehomogene mase narodov. V takšnem primeru nam predstavlja oni znameniti »zaboj smodnika«, ki se ne umiri dotlej, dokler se ne izpremeni to neprirodno stanje. Nesmiselno bi bilo navajati zgodovinske primere, ker nam je poslednji še v svezem spominu. Znano je, da se danes Balkan vse česče navaja kot edini primer kolikor toliko urejenih razmer v Evropi razplamtenih strasti. Pogrešno in površno bi bilo predpostavljati, da je ta urejenost le posledica miroljubnosti balkanskih držav, ker nam sama misel na dejstvo, da so skoro vsi balkanski narodi bojevniki narodi par excellence, mora viliti izvestno sumnjo v absolutno točnost trditve, da je Balkan miren, ker so balkanske države miroljubne.

Za ta današnji mir je globlji vzrok. Daves je Balkan miren zato, ker je na njem končno vzpostavljeno ravnotežje. Gotovo je še neresenih vprašanj; ali v primerjavi z ostalimi neurejenimi evropskimi vprašanji, dobivajo interna balkanska vprašanja videz brezpomemb-

Kod prosuđivanja događaja, vodila su nas uvek samo dva kriterija: osećanje stvarnosti i ljubav prema otažbini. Ti kriteriji nas vode i kod rasmatranja pitanja priključenja Austrije Nemačkoj. Prirodno je da pri takvom postupanju ne možemo niti da delimo pesimizam izvesnog dela naše javnosti a niti ravnodušnost drugog.

Ako realno gledamo na stvar, moramo neminovno doći do zaključka da je svako uzbuđenje povodom »anšlusa« prilično nerazumljivo ako imamo u vidu da je Cvijić još 1919 pisao o »Nemačkoj, koja će u bližoj ili daljoj budućnosti, po opštem uverenju, nemačka Austrija pripasti« (»Koruški plebiscit«). Nema smisla da se zavaravamo, to »opšte uverenje« je ostalo kroz sve ove godine isto: u privatnim razgovorima, niko od nas nije smatrao da će Austrija većito ostati »nezavisna«. Zašto stavljamo ovu reč među navodnike mislimo da nije potrebno naročito tumačiti. Predaleko bi nas odvelo kada bismo hteli da ispitamo sve razloge za ovo »opšte uverenje«. I bez obzira na nacionalsocializam,

sigurno je da bi se spajanje ovih dveju nemačkih država moralo izvršiti — kao što će se, i de jure, verovatno uskoro i izvršiti.

Otuda izlazi da mi i ne mislimo da je presudno pitanje o broju Hitlerovih pristalica u Austriji. Sporedno je da li oni u Austriji imaju većinu ili je nemaju. Čak ako i nemaju, pa pretpostavimo da je izvršen plebiscit koji je za njih porazno ispao — zar se ozbiljno može verovati da se Austrija može sama održati? Naravno da ima dobro nameranih ljudi po Evropi koji vele da to i nije toliki problem jer da bi Austriji, na primer, trebalo samo naći ili stvoriti tržišta za proizvode njene industrije koja, pri današnjem stanju stvari, mora da se uguši — i celu zemlju uz to. To je veoma lep predlog ali je činjenica da je bilo upravo dvadeset godina za njegovo ostvarenje a da se nije pošlo dalje od ovakvih i sličnih dobronamernih reči. Dakako da i nije potrebna neka naročita oštroumnost pa da se uvidi zašto mnogobrojni predlozi za »spasavanje Austrije« nisu uspeli. Ako svedemo na zajednički imenitelj, formula glasi: niti je ko mogao verovati u ostvarljivost tih predloga a niti su, sletstveno, druge države (sasvim opravdano, uostalom) hte-

nih provincijalnih preprirov. In vsekakor nihče ne dvomi, da se morejo vsa ta vprašanja rešiti brez kakršnekoli uporabe nasilnih sredstev.

Če govorimo konkretno, mislimo, da bi morali obstoječi Balkanski pakt ojačati z vsemi mogočimi sredstvi, celo s carinsko unijo in vsekakor razširiti i na Bolgarijo. Veseli nas, da moremo ob tej priložnosti opozoriti na izvestne komentare nedavnega zasedanja v Ankari, ki to možnost predpostavljajo.

Po našem mišljenju je blok balkanskih držav edini, h kateremu spadamo po subjektivnih ali tudi po objektivnih znakih. Vemo, da obstoje tudi druge ob-

„Anšlus“ i mi

le da podnesu žrtve za ovakav rizičan posao. Tako da smo danas svedoci procesa koji se nije mogao zaustaviti.

Neka mi se ovde dozvoli primedba:

zanimljivo, i poučno, da se u istoriji nikada i ni po koju cenu nije moglo sprečiti ujedinjenje bilo kojeg naroda.

Imamo primer Nemačke, Italije, Jugoslavije. Čak i onde gde se o narodu moglo govoriti samo u prenesenom smislu, mislimo na primer Sjedinjenih američkih država, i onde se proces stapanja vršio upravo stihiskom snagom. Kao da u svakom narodu živi neka neukrotiva sila, životodavna sila, koja ne miruje dogod nije izvršeno ujedinjenje svih srodnih delova. Možda bismo, čak, tu misao mogli pratiti i dalje te ukazati na narode koji daju utisak kao da je ta sila u njih presušila jer je konačno sjeđinjavanje već izvršeno. U svakom slučaju očevidna je tendencija koja ide za stvaranjem nacionalnih država (u širokom, i pravom, značenju reči).

Drugo je pitanje kakve posledice može da ima »anšlus« za nas. To su, u stvari, dva pitanja koja su u uskoj vezi. Jedno je naša severna granica i, drugo, pitanje izlaska Nemačke na Jadransko More.

Veli se da će »anšlus« ugroziti našu severnu granicu i, kao potvrda tog mišljenja, ukazuje se na nemačku propagandu koja je i danas jaka u tim našim krajevima.

Tu se, mislimo, zaboravlja presudna stvar.

A to je snaga i žilavost Slovenaca. Vekovima ispostavljeni bespoštednim navalama nemačkog mora, potpuno usamljeni i prepusteni sami sebi, oni su, ipak, iako uz velike žrtve, održali i sačuvali ovaj najzapadniji kutak jugoslovenske zemlje.

Razumljivo je zašto smo podvukli reči o potpunju usamljenosti. Moramo zamisliti položaj kakav je bio tada i kakav je danas. Sloveni su se protiv ogromne i moćne nemačke vojske borili u položaju čoveka koji, doduše, ima za leđima zid ali se na taj zid ne može nasloniti. Mala pomoć od Hrvata, koji su, tako reći, bili u drugoj državi i mučili mađarsku muku. Ako je tada uspelo od

veze: ali vemo tudi to, da nas pripadništvo balkanskemu bloku ne more zaplesti v spopade. Dočim pri drugih blokkih o tem ne moremo govoriti s tako sigurnostjo — to je najmanj, kar moremo reči. A to je velika razlika. Razlika ne samo z ozirom na strahote vojne kot take, nego tudi z ozirom na to, da potrebujemo še precej let vztrajnega in požrtvovalnega konstruktivnega dela, dokler ne bomo dosegli stopnje, ki jo na osnovi svojega položaja, veličine in sposobnosti moramo. Mislimo, da bi zato bilo pametno, ko bi se upotila naša politika v praveu, ki ji daje največ sigurnosti za nemotenje takega dela.

Laibacha napraviti Ljubljano, dakle biti nesamo napadnuti nego i uspešan napadač, onda smatramo da je danas neopravdani pesimizam ako se govori o nekim realnim opasnostima po našu severnu granicu.

Danas Sloveni nisu usamljeni, oni se mogu osloniti na narod od petnaest milijuna stanovnika koji je veoma upečatljivo dokazao koliko voli svaki kamen svoje zemlje. Ta zaledina jeste i mora da bude apsolutan garant za svaki pedalj severne granice. »Da, ali Beograd se malo zanima za sve to!«

Da, tu smo! Ovamo smo i hteli doći. Priznajemo mi da se naše vlasti isuviše malo zanimaju za propagandu koja se vrši kako u Štajerskoj tako i u Kočevju, priznajemo mi da bi sasvim drukčije trebalo odgovarati na izazivanja. Ali,

tu se otvara jedno mnogo šire pitanje nego što je pitanje samo naše severne granice. Otvara se tu pitanje upravljanja ovom zemljom.

To je ono pitanje koje nas je rukovodilo u našoj odluci da se ne opredelimo ni za koju stranku, to je pitanje koje nas je nagonilo da neprekidno radimo na okupljanju svih dobronamernih jugoslovenskih omladinaca.

Baš o tome se i radi da se Beograd zainteresuje i za našu severnu granicu, i za izgrađivanje dalmatinskih luka, i za podizanje silosa u Vojvodini, i za isušenje Popovog Polja, i za građenje dobrih cesta po Južnoj Srbiji — za sva ona pitanja koja već dvadeset godina čekaju na svoje rešenje, a koja se ne mogu rešiti intervencijom jednog narodnog poslanika nego samo intervencijom prave i istinske jugoslovenske nacionalne vlade.

U tom je problem. Nije strašno što nema kredita nego je strašno zašto nema kredita.

Mislimo da se razumemo. Pri današnjem stanju stvari, morali bismo se iznenaditi kada bi se odjednom u Mariboru počelo politikom koju je tamo trebalo sprovoditi upravo od 1918. Ta će se politika početi sprovoditi onda kada

u Beogradu bude sedela vlada u kojoj neće biti eksperata za ovu ili onu banovinu nego samo eksperata za Jugoslaviju.

Pod ovim uglom treba gledati i na pitanje izlaska Nemačke na Jadransko More. S jedne strane, ne može biti razgovora o bilo kakvom »koridoru« preko našeg zemljišta. Svaki takav pokušaj bi bio casus belli, to je jedno; a drugo: mišljenja smo da Nemačka ima na dnevnom redu mnogo važnija pitanja (na primer, kolonije) nego ovaj avanturistički pothvat. Ali, s druge strane, nije toliko rdavo da je ovo pitanje iskrslalo... Pravo uživanje je bilo upoređivati potpuno oprečna mišljenja o »anšlusu« beogradskih i ljubljanskih glasila vladajuće JRZ. Dok se u Beogradu, uglavnom, gleda na stvar prilično simpatično, »Slovenec« udario u tanke žice pa ukazuje na opasnost koja da otuda preti. »Država treba da posveti veću pažnju

tom pitanju!« Samo, nije nikakva tajna. A jer to nije tajna, možemo i da izvučemo zaključke koje nam i »Slovenec« ne može poreći. Ukratko rečeno:

potrebna nam je vlada koja će voditi računa o svim našim pokrajinama podjednako.

Kao što smo već rekli, to može da čini samo jaka (jer se oslanja na poverenje narodno) i autoritativna (nesumnjive pouke iz bliske prošlosti i sadašnjosti!) jugoslovensko-nacionalna vlada.

Zbog toga, dakle, nije zlo što se pojavilo pitanje »anslusa«. Sporedno u ovom slučaju, da li je strah od njega opravdan ili nije; efekt je isti. Možda

je žalosno što mi, Jugosloveni, tek pod pritiskom spoljne opasnosti postajemo složni. Ali, bilo kako bilo, smemo se nadati da će opasnost od izlaska Nemačke na Jadran preko Slovenije blagotvorno uticati na separatiste. Jer, ako imaju malo zdravog razuma, moraju uvideti u čemu im je spas.

Tako, sa našeg stanovišta, izgleda pitanje priključenja Austrije Nemačkoj. To je stvar prirodna koja se nije mogla izbeći. Ukoliko se nas tiče, smatramo da su opasnosti preterane ali da, ipak, ukazuju na

prvu i glavnu našu potrebu: da već jednom Jugoslavijom upravlja nacionalna vlada.

Nova generacija

Neposredna povojna generacija je na mladinskom nacionalnom poprištu u glavnom izvršila svoje delo. Ali je to zanosno oranje narodne ledine obrodilo sadove, ki bi bili primerni rodovitnosti naše ljudske duše in naravnim pogojem naše skupnosti? Ni pesimizem, ko ugostavljam, da je plevel, ki je zrastel na naši lepi narodni livadi, prekril vse rastline zasejane po roki povojnega mladinskega delavca — idealista; ponavljamo, to ni pesimizem, pač pa navajanje na kritično presojo vzrokov neuspeha in ugotavljanje novih smeri, novih poti, ki naj jih prehodi nova doraščajoča generacija, da pride na svetel cilj vse jugoslovenske nacionalne omladine vseh dob naše povestnice: do nacionalne države, v kateri naj bi bilo junaštvo in mučeništvo vseh tvorcev Jugoslavije iz vseh dob, vodilo krmilarjem, ki jim je več ali manj zaupana usoda narodnega čolna, tavajočega sredi viharne noči po razburkanem morju realistične sedanjosti.

Premirje. Val ljudskega navdušenja širom vse naše mlade države. Jelačićev trg v Zagrebu kar mrgoli ljudstva, ki v triumfu sprejema prve nacionalne čete osvoboditeljev-dobrovoljcev.

Danes?

V nenapisanem odgovoru na postavljeno vprašanje je nakazan vzrok terenskemu neuspehu prizadevanj mladine od časa Zedinjenja do danes.

Mladina Preporoda, Mlade Bosne, mladina revolucionarnih ustanov iz predvojnih dob se je v zmagoslavju vračala z bojnih poljan, a bila je izmučena, izčrpana; prelila je za našo svobodo svojo najčistejšo kri. Vračala se je polna nad v svojo Jugoslavijo, polna najsvetlejših idealov je sanjala o krasni bodo-

nosti mlade nacionalne države. A kruto so to mladino prevarili v njenih načrtih, odnosno se je varala sama, ko ni predvidela v svojem delovanju, pri vsem svojem idealizmu, pogoje realistične borbe proti materialističnemu gledanju in pojmovanju življenjskih potreb svojega ljudstva. Materijalizem je s svojo motno in dobro prepreženo kopreno zatemnil idealizem, ki je pozabil podreti že majav in starikav nosilni steber mostu, ki je mlado Jugoslavijo se vezal na preteklost in na podedovane in prevzete nenarodne nazore in na našemu ljudstvu tuje vzore. Po tem mostu je v zmagoslavju prikorakala v Jugoslavijo junaška predvojna mladina, a po tem mostu je prikorakala v Jugoslavijo še večja legija ljudi, ki so to mladino pri legendarnih podvigih na smrtnih poljanah časti več ali manj zaskrbljeno spremljali iz varnih zaklonov zaledja, trepetaje za svojo usodo in za svoje gmotne koristi. In te legije vojnih dobičkarjev in zabušantov so tudi z navdušenjem pozdravljale vračajočo se mladino, in upravičeno, saj so vedeli, da bodo lahko še naprej izvajali svojo strategijo na račun ljudskih koristi na sijajnem tereštu deviškega zemeljskega bogastva mlade države. Strategija, pogled na realno življenje je tej mladini, kljub junaštvu in mučeništvu, manjkal, ko ni za seboj podrla mostu preteklosti, ko ni zrušila v prepad pozabljenja majavi in starikavi steber, ki je ta most nosil nad hudournikom sproščenih in razbesnelih sil neurejenega državnega socialnega in gospodarskega sistema.

Prepozno se je zavedla ta mladina. Zavedla se je šele, ko je bil temelj labilnega mostu, ki bi ga bilo treba ob Zedinjenju brez vsakega pomisleka podreti, že ponovno utrjen z ogromnimi ljudskimi žrtvami.

Medvojna mladina je medtem doraščala. Zgražala se je nad teptanjem junaštva in mučeništva svojih očetov. To junaštvo in to mučeništvo ji je bil edini svetel vzor pri njenem delovanju. Ni pa imela jasne slike kaj delati in kako nadaljevati delo generacije predhodnice. Krčevito ie iskala novo pot med trnjem nereda, krivice, pomanjkanja. Ideali manj trdne mladine so kopnevali ob gledanju na gaženje najosnovnejših vrednot nacionalne etike, nacionalnega družabnega sožitja, ljudskega nacionalnega gospodarskega reda. Na koga se je ta mladina lahko zanesla? Ali je morda kdo od starejše generacije, ki je čisto po naključju preko omenjenega mostu prišel v Jugoslavijo in ki danes hinavsko tarna, da je mladina premalo borbena, remalo nacionalna, premalo fanatična, pokazal tej mladini s svojim primerom in s svojim življenjem pravo pot? Ne! Mladina je bila prepuščena sama sebi. Doraščala je kot samouk v nacionalnem delovanju. Redki primeri stremljenja na pravi ljudski, narodni, nacionalni politiki so ostali brez vidnejših sledov, redki poskusi pritegnitve mladine, predvojne in medvojne, h konstruktivnemu delovanju za nacionalne ideale, so ravnotako bili brezplodni, ker vsa ta dobra volja, pokazana mladini s strani starejše generacije ni šla tako daleč, da bi vendar predvidela porušenje za Jugoslavijo usodnega mostu, predvidele delo vstvarjajočega navdušenja nad rušilnim besom, predvidele jasno in razločno zmago reda, pravice in blagostanja nad neredom, krivico in bedo.

Poraja se nova mladina; kritična, realna nacionalna mladina. Ravno tako nima trdnih dognanj za svoje delo. Iskustva mladine, ki je sedaj že v cvetu življenja, pa so novi mladini, našemu upu, važen in zanesljiv kažipot pri njeni usmeritvi, pri iskanju Resnice, ki naj razkrinka Laž puhlega sodobnega življenja brez načel, brez vzvišenih smotrov, brez morale in prepričanja. Kot boli to mladino, da se le prerado paradira z nacionalizmom ob istočasnem kršenju temeljnih narodnih interesov, ravno tako boli in zaskrbljuje to novo mladino izrabljanje socialnega propadanja in gospodarskega nereda vseh ljudskih plasti v nenacionalne namene.

Nova mladina pravilno ceni Osvobojenje, a se zaveda, da je doseglja Jugoslavija le politično zedinjenje in da duhovnega zedinjenja še dvajset let po Osvobojenju nismo deležni; nova mladina ve, da nam je predvojna mladina priborila narodni preporod, ve pa tudi, da bo morala sama izvesti socialni in gospodarski preporod Jugoslavije. Osvobodili smo se političnih spon naših velikovitih tlačiteljev in tiranov iz dobe čr-

no-žoltega in osmanskega suženjstva, ostali pa smo trdo uklenjeni v sponah mednarodnega finančnega kapitala, ki nas tira v sodobno gospodarsko sužnost. Vse to so napolnila, ki jih črpa nova mladina iz ust medvojne mladine. To so krute ugotovitve, ki pa ne jemljejo novi mladini borbenega duha, z nacionalnimi ideali prežetega gledanja na realno življenje, na način borbe proti grobemu, materialističnemu pojmovanju vloge človečanstva v svetovnem dogajanju, nacionalizma pa v državnem osamosvajanju in socialnem urejevanju narodov.

Izgledi vloge nacionalne mladine za bodočnost? Ob ugotavljanju kvalitetnega dotoka novega naraščaja prepričljivo zadovoljivo.

Eno pa naj ostane pribito. Če je bila medvojna mladina prepuščena vseskozi sama sebi brez pozitivnih primerov uspešne borbe v novem državnem okviru, je povojni, novi mladini na razpolago še skoro vsa mlada medvojna generacija, z vsemi svojimi izkušnjami in s še skoro vsemi svojimi razpoložljivimi energijami in z vsemi svojimi nedoseženimi ideali.

Skupna borba medvojne in povojne mladine bo tem uspešnejša, ker stoji v programu te neizprosne borbe: na vsak način porušiti ponovno utrjeni, a prej majavi in labilni nosilni steber mostu, ki se veže Jugoslavijo s preteklostjo.

-jj-

»... U ovoj debati se tvrdilo da je hrvaško pitanje primarno, kardinalno. Po mom mišljenju, kapitalno pitanje je beogradsko pitanje. Beograd, ovaj naš moderni Babilon, je jedna kuhinja otrova u kojoj se bore klike i koterije za vlast samo radi vlasti. Tu pojavu imamo već dvadeset godina...«

MILAN BANIĆ.

(»Vreme«, 24. II. 1938.)

LEPA NACIONALNA AKCIJA

»Jugoslovenski nacionalistični akademski klub Viteškoga Kralja Aleksandra I. — Edinstvo« bo poklonil novi vojni ladji naše naglo se razvijajoče mornarice, rušilcu »Ljubljana«, ki bo splovljen maja meseca v Splitu, vojno zastavo. Poleg tega bo »Edinstvo« izročilo posadki »Ljubljane« umetniško spremno listino in umetniško sliko mesta Ljubljane. Akcija je v polnem teku. Sodelovala bo vsa nacionalna mladina širom vse banovine, tako da obeta biti splovba in krst »Ljubljane« velika nacionalna manifestacija naše mladine za svoje morje in za poroka nove Jugoslavije — svojo vojno mornarico.

»REPREZENTATIVNA JUGOSLOVENSKA REVIIJA« »XX VEK«

Nema sumnje da je izdavačka knjižara Gece Kona u Beogradu stekla velikih zasluga za jugoslovensku književnost. Bilo bi neobjektivno kad to ne bismo priznali. Pokretala je, između ostalog, mnoge zbirke, mnoga sabrana dela, izdaje »Karijatide« (što, kod nas, znači mnogo) i tako dalje. Imala je sa mnogim svojim izdanjima velikog uspeha i upoznala čitalačku publiku sa mnogim novim, i dobrim, imenima. Ali najnoviji pokušaj Gece Kona ne izgleda nam uspeo. Revija »XX vek«, koja pretenduje na ulogu reprezentativne jugoslovenske revije, ne odgovara onome što nam je reklama obećavala. Štaviše, ona nije dostigla ni visinu nekih naših sadanjih časopisa.

Dosada je izašlo dva broja i, naravno, možda će se naš konačan sud izmeniti, to već sada primećujemo. Ali, to pretpostavlja da će se i izgled revije izmeniti. Danas, to je časopis koji donosi kratke i površne novinarske članke ili, pak, govori jezikom koji je toliko izveštačen da čovek uzalud traži neku misao u preobilju fraza. Jedan primer iz članka »Stanislava Vinavera: »Zruci svetlosti, razni prolomi i presijanja zrakova kroz teške i mutne vode odzvanjaju bojama i tome nema kraja. A s vremena na vreme ti zruci, ti prolomi, ti vlašni ognjevi (!), ta blaga mutnost zgušnjavaju se u jedan čarobni lokvanj

NOVI JUGOSLOVENSKI OMLADINSKI LIST U ZAGREBU

Prilike među zagrebačkom omladinom nisu jako utešne. Nekada, još od pre nekoliko godina, moglo se govoriti o »Štrosmajerovom univerzitetu« ali danas to ime, iako zvanično, ne odgovara stvarnosti. Nacionalisti su se povukli i danas na Zagrebačkom univerzitetu žare i pale frankovci, mačekovci, radićevci, komunisti, križari... eh, ima toliko frakcija da je uzaludan pokušaj dati potpun spisak. U svakom slučaju, potpuno je dovoljno za karakteristiku ako podvučemo da se sve frakcije slažu kod izvođenja podviga kao što je, na primer, bacanje k... na ulicu. Ima i drugih sličnih »podviga« ali smo već davno uvideli da nema nikakvog smisla ukazivati na njih: jer, dakako, vlada zna šta radi i nije potrebno da joj ko drugi soli pamet.

Kod takvih prilika, jasno da nas je neobično obradovala pojava »Omladin-

skog borca«. To je list koji je počela da izdaje grupa jugoslovenski orientisanih srednjoškolaca. Posle zaista dugog vremena, evo utešne pojave! Tim utešnije što potiče iz redova srednjoškolaca, dakle onog dela omladine koji tek stupa u život.

Nije to mala stvar, izdavati jugoslovenski list u Zagrebu (koliko je, u stvari, čudno što ovo pišemo a da niko ne smatra da smo rekli bogohulničku misao! »Nije to mala stvar, izdavati jugoslovenski list u Zagrebu!« Da, čudnovata su vremena nastala!) — i to tim manje što su ovakav posao preduzeli srednjoškolci koji nemaju onu slobodu što je, na primer, imaju studenti. Zato taj list i nije, zasada, toliko važan po svojoj sadržanoj visini nego je važan kao pojava. Moramo skinuti kapu pred hrabrošću i verom ovih mladih ljudi koji su uzeli da propovedaju o potrebi da se »krene velikim putem gradilačkog oduševljenja koje jedino može spasiti našu zemlju te joj obezbediti spokojnu i svijetlu budućnost« pa na saradnju pozivaju svu omladinu »od Maribora do Đevđelije i od Subotice do Kotora« (»Mjesto uvodne riječi«). Koliko su ovi mladići zreliji od »akademskih građana« koji, smušeni i duhovno zakržljali, pozivaju na okup omladinu »od Šent Ilje do Črnomlja in od Kranjske Gore do Brežice!«

Ima i još jedna stvar koja nas raduje kod »Omladinskog borca«. To je druga

rečenica u njemu koja glasi: »Omladinski borac« neće biti glasilo nijedne političke grupe.« Pogotovo kod srednjoškolaca, smatramo da je to načelo apsolutno opravdano. Ša nebrojeno razloga. Znamo kako utiče stranačka zatrovanost i kod starijih, svakodnevno vidimo primere koji, prosto, gomilaju dokaze o potrebi 6 januara. Nije potrebno ni govoriti o šteti koju stranačka zaslepljenost mora izazvati kod mladića od šestnaest do osamnaest godina. Uostalom, možemo o tome navesti i stručno mišljenje: II sveslovenski pajdloški kongres, koji je prošlog leta zasedavao u Ljubljani, primio je rezoluciju kojom se predlažu poboljšanja prilikom odgoja omladine. I, tu je naročito podvučena potreba »zaštite omladine od političkih strasti« (citiramo prema »Evgenici« od decembra 1937).

I, najzad, treća stvar koja nam se dopada kod ovog lista: zaista se ne ograničuje na bilo koji geografski krug nego njegovo zanimanje obuhvata celu našu otadžbinu. Tako, donosi i članke na slovenačkom a u kulturnoj rubrici beleži, veoma toplim rečima, jubilej Otona Župančiča.

»Omladinskog borca« toplo preporučujemo. Voleli bismo da taj idealni pokušaj uspe.

Pretplata iznosi godišnje 24.— dinara a šalje se na adresu izdavača i odgovornog urednika Vase Vukovića, Zagreb, Preradovićeve 17.

Razgovor ugodni ...

Primedbe povodom budžetske debate u Narodnoj skupštini.

Pratili smo velikom pažnjom budžetsku debatu u Narodnoj skupštini pa nam je, naravno, palo na pamet pitanje čemu, upravo, služe mnogobrojni govori koji su tamo održani. Ne mislimo tu na pitanje slobode štampe koje je i tu veoma važno jer, dakako, bilo bi korisno kada bi narod mogao da dozna šta o njemu i njegovim potrebama govore njegovi predstavnici. Ali, razgovor o tom pitanju štampe morao bi da bude, kao što je poznato, čisto teoretske i hipotetične vrste a to je, mislimo, čist gubitak vremena. Nego mislimo na korist koju bi od svih tih iznesenih misli i sugestija trebalo da imaju prisutni, dakle sami poslanici i članovi vlade (ukoliko zasjedanja prisustvuju, naravno).

Prva je činjenica koja upada u oči ta da se govori uopšte ne procenjuju prema svom kvalitetu nego isključivo prema tome da li je govornik »član vladine većine« ili član opozicije. Sve drugo ne igra nikakvu ulogu.

Sporo je da li smo pristalice parlamentarizma ili nismo. Ali, ako se već smatra da je to potrebna ustanova i kada se već za nju čine izdaci koji nisu mali, onda je, mislimo, opravdano da se njene dobre strane iskoriste bar toliko da narodna celina nije na šteti. Međutim, kako stvari stoje kod nas, sve nam se čini da smo na šteti. Jer, sasvim je nesumnjivo da u mnogim govorima koji su održani u Skupštini ima odličnih i korisnih saveta koje bi trebalo upotrebiti. Ali, isto je toliko nesumnjivo da ti saveti dele sudbinu prašine u vetru ako imaju nesreću da ih je izneo član opozicije. Priča se da na svetu postoje parlamenti gde vlada sluša članove opozicije čak i većom pažnjom nego svoje pristalice. Što, dakako, ne bi bilo čudno: jer, najzad, od neprijatelja možemo više naučiti nego od prijatelja. Da li su te priče istinite ili nisu, svedjedo, tek sigurno je to da im kod nas neće poverovati ni malo dete. Jer, kod nas, što rekao gosp. Banić, ima samo »crno« i »belo«; kad opozicija za nešto tvrdi da je crno, onda je to za drugu stranu, bez pogovora, belo. Isto i u obratnom smislu. Jer, mi i ne mislimo da branimo opoziciju. Ovde nam uopšte i ne zanima ko ima pravo — zamišljamo se, dakle, u položaju vlade... Nego nas zanima jedino odgovor na postavljeno pitanje o smislu tog razgovora ugodnog pa vidimo da smisla i nema. »Živ mi Todor, nek se drži govor« — tako to nekako izgleda. Verujemo, ipak, da nije tako, verujemo da opozicionari dobronamerno kritikuju,

verujemo i da članovi vladine većine dobronamerno kade svim ministrima — samo ne vidimo čemu sav taj napor služi. Imali smo nedavno primer konkordata. Ne radi se tu sada o njegovim dobrim ili lošim stranama, radi se o tome da je Skupština zbog njega doživela mnogo bure (da se samo tako izrazimo) a onda g. Stojadinović rekao da sve to nije bilo ni zbog čega. »Mnogo vike ni oko šta«, baš tako je bilo. Samo, s druge strane, čemu onda »ovaj visoki dom i njegovo dostojanstvo«, kako se to uvek biranim rečima izražava g. Čirić?

Izgleda, uostalom, kao da i sami poslanici uviđaju svoj položaj. Jer, inače bi teško bilo protumačiti one »upadice« koje predstavljaju pravu poslasticu za čitalačku publiku — zato što su toliko narodske. Zaista se vidi koliko se, u stvari, dobro međusobno znaju narodni oci budući svi jedan drugom kažu »ti«. Zaista utešna slika. Tim više iznenađuje da se, ipak, našao jedan (jedan jedini!) govornik koji je na ovakvu upadicu odgovorio: »Izvinite, ... odine, nisam ja s vama krave čuvao da mi govorite ti!«

Ali, ni najmanje nam nije do viceva. Mislimo, na protiv, da je stvar žalosna pa ma koliko pojedina gospoda svoje ekspozicije u Skupštini začinjavali humorom tako da je »u celoj sali veselost«. Naš bi, na primer, mnogo više radovalo kada bi bila u celoj dvorani ozbiljnost. Jer, inače, mislimo, cela dvorana nema smisla.

O problemu naše severne meje

Ob prilici zadnjih događaka u Austriji smo prejeli nekoliko dopisov iz naše severne meje. — Prinašamo važan odlomek iz enega izmed njih.

Uredništvo.

Nemci nastopaju na naši meji proti nam z dveh vidikov. Z narodnostnega in gospodarskega.

Na našem omejnem ozemlju je ostalo še tudi po vojni nekaj že prej doseljenih Nemcev ter večje število nemčurjev. Po nemškem štetju iz leta 1927. prebiva na tem ozemlju 32.578 Nemcev ali 6% vsega prebivalstva. Ti tvorijo jedro na katere se naslanja hitlerjevska propaganda. Organizirani so v več nemških organizacij izmed katerih je Kulturbund najznačilnejši. Ti hitlerjevci so popolnoma ... V Mariboru, Ptujju in drugod obstojajo ... ki imajo včasih prave ... po Pohorju ali kje drugod,

kjer se učijo ... Kulturbund lovi otroke revnih slovenskih staršev ter jih s pomočjo svojih materialnih sredstev vzgoji v nemškem duhu. Ti janičarji so najhujši propagatorji hitlerizma pri nas. Mnogo visokošolcev vzdržuje Kulturbund na univerzah v Nemčiji. Ze sama imena raznih takih tipov (Jeglitsch, Boschitsch in dr.) kažejo, da so to renegati, bedni ljudje, ki so prodali svojo narodnost.

Še hujše in nevarnejše je pa gospodarsko prodiranje Nemcev. Prejšnja leta so Nemci kar v masah nakupovali naša posestva ob meji. Zadnje leto se je sicer to s pomočjo zakona omejilo, toda sedaj spravljajo Nemci naše kmete v odvisnost potom zadolžnic. Glavni krivec naše neopornosti na severni meji so pa nezdrave gospodarske razmere, ki uničujejo našega kmeta. Na primer: Kmetje na Kozjaku so v predvojnem času prodajali svoje pridelke v kraje, ki so po vojni pripadli Avstriji (Lučane, Arvež in dr.). Ker pa v Jugoslaviji ni preskrbljeno za primerno nadomestitev za izgubljeno gospodarsko zaledje, stoji njihovo gospodarstvo mnogo slabše, kot pred vojno. Povsem razumljivo je, da si ljudje, pri katerih narodna zavest (brez njihove krivde) že itak ni posebno razvita, zopet žele »dobrih starih časov«. In mislim da ne pretiravam če rečem, da bi mi v teh krajih v slučaju plebiscita doživeli strašno razočaranje.

In zakaj vladajo na naši severni meji tako obupne razmere?

Zato, ker so vse vladajoče politične stranke od začetka Jugoslavije pa do danes vedno potrebovale »volilno pleve« ter so se zato vezale s to nemčursko strdgo, ki je pač volila onega, ki je več dal.

To je »blagodejni« upliv današnje demokracije in liberalnega parlamentarizma, ki se ju bomo morda že v bližnji bodočnosti morali naučiti gledati z nekoliko drugačnimi očmi, če ne bomo hoteli, da nas bodo tega naučili drugi.

Maribor.

M. P.

POPRAVEK

V zadnji številki se je pripetilo v »Pariškem pismu« nekaj neljubih tiskovnih napak.

1. V stolpcu 2. pod naslovom »Ljudsko fronto« je citati: »s programom, ki je kompromis in znači nekak maksimalni program radikalov in le začasni in minimalni program komunistov...«

2. V stolpcu 3. pod naslovom »L'unité« je citati v 8. vrstici: »to je najmočnejša organizacija delavcev, ki šteje 5 milijonov od celotnega števila socialnih zavorancev, ki znaša 17 milijonov...«

Prosimo, da to upoštevate!

Opaske povodom moskovskih procesa

U međunarodnoj politici danas ne može biti govora o zdravom razumu. Inače bi svaki pokušaj da se Sovjetska Rusija prikaže kao demokratska zemlja unapred bio osuđen na propast. Međutim, kao što svi znamo, u nekim zapadnim zemljama se, naprotiv, baš ta nesrećna zemlja uzima kao primer demokratski uređene zemlje, dakle zemlje gde je lična sloboda zagantovana na najidealniji moguć način. A, u stvari, u istoriji čovečanstva su, doduše, postojali egipatski faraoni koji su gonili robove na najteže radove ali su, prvo, bili »božanskog porekla« a, drugo, Egipat je, ipak, bio najbogatija i najkulturnija zemlja tog doba. A Staljin i SSSR?

Uzaludno se trudimo da na bilo koji, iole prihvatljiv, način protumačimo satrapsko ponašanje tog čoveka, Mi, kao Sloveni, mogli smo da razumemo Karamazove, mogli smo, u suprotnosti sa zapadnim narodima, razumeti donekle i uticaj koji je imao Rasučin — ali nikako ne možemo da razumemo postupanje Staljinovo. Priznajemo da bismo želeli da pronađemo bar i najmanje opravdanje za ono beskraino prolivanje krvi ali nismo u stanju. A želeli bismo stoga što, najzad, kakvogod bila vlada, Rusija ostaje slovenska zemlja i zašto, zašto da baš Sloveni daju celom svetu ovakvu očajnu sliku?

Pre dve godine, kada je izgledalo da će između SSSR i Japana doći do rata, razgovarali smo sa nekoliko mladih Rusa, nacionalista. Nismo mogli razumeti da su skoro svi želeli pobedu Japana. To nam je izgledalo skoro izdajnički. Ali, otvara se pitanje da li je za ruski narod korisnije da bude pod vlašću krvožednog i verovatno anomalnog zločinca ili, pak, pod vlašću tuđinca kome je u interesu da izvuče što više koristi, dakle i da se trudi za napredak zemlje. Potpuno smo svesni težine naših reči i ne dajemo odgovor na to pitanje. Ali, priznajemo da danas donekle razumemo mišljenje onih mladih Rusa s kojima smo razgovarali.

Procesi u Moskvi! Osećamo neku vrstu stida da uopšte o tome govorimo. Pa kakva je, zaista, ta duša slovenska? Koliko poniženja, upravo, može da podnese? Kada će doći dan da damo svetu ono što bismo, obzirom na svoj broj (ako ni na šta drugo) morali dati? Dali smo i dosada mnogo? Možda. Ali, zašto uvek toliko nevine krvi posle toga? Misticizam istoka? Dosta nam je misticizma, hteli bismo već jednom sasvim prosečne ljude. Dosta nam je i starca Zosime i Staljina. Hoćemo Rusiju normalnih ljudi. Za to ćemo se boriti.

koji je izrazitiji no sve oko niego. Pa ipak te vode ustvari su tečni lokvanj koji nije uspeo da se ostvari, razliveni lokvanj — i onaj koji je zacvetao žutom i zlatnom biljnom istinom a ne vodenom iluzijom (!), pokazuje da se san bara i treseti ipak ostvario. I nema kraja težnji za lokvanjem ne samo njegovom procvatu nego njegovoj dragoj pojavi (!), nego i njegovom tihom zračenju. I tako dalje. Pasus tumači Monea a nalazi se u članku »Nove jezične spirale u našoj književnosti«. Lepe spirale!

Svakako bi nam bila potrebna reprezentativna revija koja bi zamenila sadanice revije klika i grupica — ali, nažalost, »XX vek« ne ispunjava tu prazninu. »Nažalost« jer bi bilo krajnje vreme da dobijemo ozbiljno i objektivno glasilo naše inteligencije.

Dr. Milan Vidmar:

MED EVROPO IN AMERIKO

Svojima dvema prejšnjima knjigama, posegajočima v glavem v področje fizike in matematike je g. dr. Milan Vidmar dodal sedaj še tretjo. »Knjige »Moj pogled na svet«, »Oslovski most« in »Med Evropo in Ameriko« so tri slike, vsaka v svojem merilu, vsaka po svoje zaokrožena. Med njimi pa so vendarle močne zveze, ki združujejo vse tri knjige v eno samo, čeprav dovoljujejo vsaki zase popolno samostojnost. O možnih

svetovih ne moreš razmišljati če ne poznaš vsaj enega izmed njih« Tako govori sam avtor v uvodu knjige »Med Evropo in Ameriko«.

Čitatelj, ki mu navedeni dr. Vidmarjevi knjigi nista neznanji, bo ob čitanju nove knjige v njej z lahkoto spoznal neke vrste logično nadaljevanje, oziroma razširjenje in podrobnejše tolmačenje v zaključnih poglavjih »Moj pogled na svet« iznesenih misli. Radi tega lahko rečemo, da smo to knjigo nekako pričakovali, kajti brez nje bi prvi dve ne tvorili zaključeno celoto, tako kot jo tvorijo sedaj.

»Med Evropo in Ameriko« je v glavnem gospodarskim in socialnim problemom posvečena knjiga. Pisec se je s svojim delom podal na velevažno in zanimivo, pri nas še neobdelano torišče. Govori nam o gospodarstvu v zvezi z najnovjšimi dognanji na področju pozitivnih znanosti, razlaga nam sodobne probleme pozivajoč se na sodobna naziranja o materji, gibanju, relativnosti itd. S tem je dovedel družabno življenje v zvezo z raznimi na prvi pogled za ureditve človeške družbe popolnoma nevažnimi dognanji. Tak poskus obdelave postavljene predmeta ni niti nekaj novega, niti nekaj posebnega. Že često so se javljali misleci, ki so trdili da ne smemo politično ekonomijo in druge socialne znanosti gledati kot nekaj zasebnega, priznavati kvečjemu, da so podvržene nekemu uplivu spekulativne

filozofije, ne pa uplivu pozitivnih znanosti. Pozitivne znanosti, med njimi posebno fizika, ne uplivajo na življenje samo s tem, da z novimi odkritji omogočajo vse večji razmah tehnike in s tem nekako od spodaj navzgor posredno uplivajo na izpremembo gospodarske in socialne strukture. Nova spoznanja o osnovnih vprašanjih so vedno imela za posledico novo gledanje na svet, novo konstrukcijo tega kar imenujemo človekov nazor, vero ali kakorkoli že hočete. In kot posledica novega človekovega naziranja nastanejo potem tudi novi pogledi, nove želje z ozirom na organizacijo tega kar prav za prav tvori podlago vsemu človeškemu dejanju in nehanju — gospodarstva. Tako vidimo, da upliva razvoj pozitivnih znanosti tudi od zgoraj, ali bolj rečeno, od znotraj, na izpremembo gospodarskega sistema. Vprašanje časa je samo kedaj bo v konkretnem slučaju gospodarstvo prisiljeno prilagoditi se novim zakonom. Baš v tem vidijo nekateri največjo tragedijo naše dobe. Človeški duh se je povzpela na dosedaj še neslutene višine v področjih fizike, kemije, tehnike. Toda še vedno ni uspel prebaviti vseh tam doseženih rezultatov, uporabiti jih v svrhu izpopolnitve, rekonstrukcije svojega gospodarskega in socialnega življenja. Ali je potem kaj čudnega ako sistem, prilagodjen neki nižji stopnji svoje materialne podloge, skriplje in poka na vseh koncih in krajih.

Novi stroji čijih naloga je pomagati človeštvu, so se pretvorili v gospodarje. Ker jih nismo znali pravilno vklopiti v naš gospodarski sistem, so pobesneli, gospodarske konjunktore in depresije so znak tega neuravnoveženega stanja, katerega gospodarski liberalizem s svojim pasivnim stališčem ne more obvladati.

Dr. Vidmar pravi, da prehaja človeštvo iz plinovitega v tekočinsko stanje. V glavnem je to resnična in nazorna primerjava. Večje število prebivalstva na zemeljski skorji in moderni promet nam dajejo občutek, da je postalo tesneje. Vedno ožje so tiste meje v katerih se poedinec lahko svobodno izživlja, ne da bi s tem škodoval interesom svojega bližnjega. Človeštvo postaja vedno kompaktnejše, medsebojna zavisnost je vedno večja. In ko vidimo kako so ti poedini delci tesno medsebojno povezani, ali lahko potem še priznavamo svobodo akcije? Saj bi to pomenilo nevarnost za celoto, pričel bi razpad. Tako je današnje naziranje nastalo na osnovi opažanj v vsakdanjem življenju. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je tudi sodobna znanost s svoje strani prišla do sličnih rezultatov in se njene zahteve presenetljivo dobro vjemajo z zahtevami vseh tistih, ki so uvideli, da moramo pričeti z radikalnim zdravljenjem ako nočemo, da se uresniči Spenglerjevo prerokovanje o propasti zapada. Tu se srečamo z dr. Vidmarjevo knjigo.

(Konec v prihodnji številki)

Pariško pismo

(Nadaljevanje in konec)

Zarota, ki so jo skovali

»cagoulards«,

to je ena izmed skupin skrajnih desničarjev, je sedaj že davno razkrita. Dokazano je, da so imeli zaloge orožja in izvedli nekaj atentatov, da tako pripravijo teren za državni udar ali pa celo za državljansko vojno. Zagovarjajo se ti zarotniki s tem, da so pripravljali puč ne oni, ampak komunisti, sami pa so hoteli rešiti Francijo te boljše nevarnosti. Sreča za Francijo, da imajo zaenkrat večino še zmerni elementi, ki jo lahko očuvajo objemov obeh teh »priateljcev« naenkrat, če treba!

Omeniti je tudi gibanje, ki ima tudi v parlamentu precej zagovornikov in ki propagira

volilno reformo

t. j. uvedbo proporcionalnega sistema, ki bi morda precej spremenil sliko prihodnjega parlamenta in s tem politični položaj; seveda je vprašanje, v čigavo korist. Proporcionalni sistem bi podal veliko boljše sliko o moči strank kot sedanjí sistem volitev po arrondissementih, ki tudi poslancu ne daje potrebne zavesti, da zastopa ves narod in ne le svoj okraj in njegove lokalne interese.

Precej prahu je vzdignila

»la main tendue«

to je ponudba sodelovanja, ki jo komunisti prožijo katoličanom, češ, da uvidijo še vedno močan upliv cerkve na velik del delovnega ljudstva, ki naj se združi ne glede na strankarsko pripadnost v borbi za skupne interese. Nekateri so mnenja, da je Thorez »znorek«. Katoličani so bili spočetka kajpak v zadregi, kaj naj odgovore: odkloniti se pravi biti neizprosni, nepravilni in neusmiljeni — to jim brani vera; ta pa tudi ne dovoli izpostavljati ovčje nevarnosti pohujšanja, ki grozi v slučaju sodelovanja z brezbožniki in materialisti. Kar zlepa odkloniti pa tudi ni kazalo, vzpričo slabih izkušenj, ki jih ima cerkev zadnje čase s totalitarnimi režimi. Papež in kardinal sta končno »viribus unitis« našla modro rešitev: predloga sicer ne odklanjata, sta pa mnenja, da do miru med ovco in volkom drugače ne more priti, kakor če jo volk požre; to rešitev sprejmeta, seveda proti majhni protiuslugi, da se izmenjajo vloge: ovca naj požre volka. Volk je stresel z glavo in odšel nazaj v gozd na lov, ovca pa je ostala pri pastirju, ki jo čuva...

Ali je

la ville-lumière

ob vsem tem več ali manj napetem položaju kaj spremenila svoje lice? Komaj, ker se v vrvežu, ki tu stalno vlada vse nekako razgubi. Poznal se je le štrajk transportnih sredstev koncem decembra; inozemski časopisi so takrat pisali gorostasne reči, ki jih pa noben Parižan ni imel prilike opaziti: »Pariz brez vode in luči« itd.

Pač pa so shodi političnih strank pogosti in nekateri med njimi so prav ogromne manifestacije; kadar se n. pr. napolni »Vel' d'Hiv'« (Vélodrome d'hiver) je v njem ljudi ravno za celo Ljubljano. Imajo ti pariški shodi to za naše pojme čudno lastnost, da je treba plačati vstopnino, dočim dragod... no, saj vemo, kako je.

Vršijo se ti

»meetingi«

ne le povodom notranje-političnih dogodkov, ampak pogosto tudi radi Španije, Kitajske in raznih »fašističnih« držav, kjer »le peuple de Paris« daje duška svoji simpatiji do žrtev »internationalnega fašizma in antisemitizma«. Ne pride pa na teh shodih, pa magari bil komunističen ali anarhističen, nikoli do neredov, ampak vlada vzorna disciplina, če izvzamemo huronsko vpitje v izraz odobravanja ali ogorčenja. Včasih

nastopajo na teh shodih tudi inozemci, španski ali angleški delavski voditelji, kitajski profesorji itd., ki ne znajo francoski in govore v svojem jeziku: večji del množice jih seveda ne razume, ampak kadar razberejo v njihovih govorih ime kakega »fašističnega« vodje začne takoj gromsko vpitje: »uuuuu...«. Človek se pri tem nehote spomni, koliko strupenega sovraštva se z enostranskim slepljenjem in hujskanjem ustvarja v ljudskih masah, ki izbruhnejo že pri omembi samega imena političnega nasprotnika, katerega dobre volje in dobrih strani morda niso imele nikoli prilike ali volje spoznati.

Omeniti pa je treba tudi izredno tolerantnost, ki jo pokažejo tukajšnji levičarji na teh shodih napram govornikom-duhovnikom. Na nekem shodu proti antisemitizmu je neki abbé med svojim govorom dejal tudi to-le: »Bog je oče vseh ljudi, katolikov, izraelov in« — tu se je rahlo nasmehnil — »tudi komunistov«. V dvorani, kjer so imeli komunisti večino, ni bilo slišati nobenega medklica ali protesta, pač pa veliko smeha in veselosti!

Pariška posebnost so kontradiktorne debate med poslanci in drugimi prvaki raznih nasprotnih si političnih strank, ki jih prirejajo razna poljudno-znanstvena in prosvetna društva, na primer »Club de Faubourg«. Pestrí spored teh klubov obsega za en in isti večer n. pr.: 1. debata o ljubezenskih šansah 50letnih žensk, 2. prepir med par zastopniki ljudske fronte in desnice o bodočnosti Francije, 3. predavanje in poskusi »žnanega fakirja Karabuma«.

Seveda, če imajo med poslušalci večino desničarji, prevpijejo levičarje in narobe. Res svojevrsten cirkus!

Svoj odmev imajo dnevni dogodki tudi v takozvanih

»Music-Hal«-ih

to so gledišča, ki dajejo poleg obilnih porcij »gole« (v izvirnem pomenu besede) umetnosti tudi razne skeče, kjer vidiš nastopati v karakterističnih pozah in dobrih maskah razne domače in tuje osebnosti iz političnega življenja: ministra financ kot težkega atleta, ki drži v rokah dvigalo, ki ima na eni strani ogromno (izdatki), na drugi čisto majhno kroglo (prejemki) in lovi — budžetno ravnovesje; ministrskega predsednika, ki oblečen kot cirkuški krotilec z dolgim bičem kroti člane svoje vlade, ki so si v laseh; g. Herriota v modrem fraku z dvema prsnima žepoma, iz katerih privleče po potrebi samo rdeč ali pa še bel robec, kar potem tvori skupaj nacionalno zastavo; pariško gospodinjstvo s tržno torbo, ki na vprašanje, ali drži z levico ali desnico, pokaže na svoja prazna usta — življenjsko prav resničen »vic«; kagularje, Mussolinija, Hitlerja, Staljina, Društvo Narodov itd.

V centru elegance, v sijajnih dvoranah in salonih Elizejskih Poljan in drugod se še naprej vršijo razne dobrodelne gala-predstave, plesi in banketi, često pod častnim predsedstvom prezidenta republike, kjer je dostop možen samo onim, ki premorejo »tenue de soirée« in debelo mošnjo. V kanalih ob Seini, v straniščih »Métro«-ja, na klopeh na prostem in v senci hišnih vrat samotnih ulic pa se še nadalje stiskajo in prenočujejo v družbi podgan nesrečne in propadle eksistence, ki v nobenem veleestu ne manjkajo.

Kaj pa

»rdeči pas«

okoli Pariza? To so tista obširna, pusta predmestja, po velikem delu podobna ljubljanski gramozni jami »en grosse«, delavske četrti, ki nosijo imena kakor Kremlin, Villejuif, kjer najdeš ulice kakor Sacco-Vanzetti — to je »kraljestvo Thoreza«. Sem in tja so »rdeče« občin-

ske uprave postavile v to okolje nizkih hišic bloke večnadstropnih modernih stanovanjskih kasarn, ki pa so kmalu tudi počrnele in se tako asimilirale svoji neprijazni in umazani okolici.

V to rdeče kraljestvo je zadnje čase začel posegati kardinal Verdier s svojim deloma že izvedenim načrtom 100 novih cerkev, šol, otroških vrteev, igrišč, zavetišč itd. Konkurenca skoro nikjer

ne škoduje, tako tudi tukaj ne bo: glavno je, da se tem ljudem še na tem svetu pomaga, vseeno je kdo to prevzame, in da ne bo več tiste kričeče razlike med centrom in periferijo, ki da misliti. Seveda, druga je stvar z dušami: eni jih zastrupljajo, drugi rešujejo, oboji jih pa — lovijo.

O visokoškolskem življenju drugič.

K. S.

Deklica z ledenim loncem

O Sovjetski Rusiji se je pri nas že mnogo pisalo, toda malo je bilo pisateljev, ki bi stvar poznali iz lastnih izkušenj. Ivan Solonjevič je bil do pred tremi leti v SSSR, pa je vsled neznosnih razmer pobegnil. Iz njegove knjige, v kateri popisuje ta beg »Rossija w konclageres«, prinašamo z avtorjevim dovoljenjem odlomek, ki pove več, kakor mnoge debele knjige.

V jutranjem somraku, nekoliko pred odhodom jetnikov na delo in v času pred večerjo, se je pojavljalo okoli naših šotorov nekaj ducatov kmetijskih otrok, da bi izprosil od nas raznih odpadkov jedi. Malo čudno je bilo gledati to deco »svobodnega prebivalstva«, prebivalstva, ki je bilo še siromašnejše od nas jetnikov; kajti mi smo vsakodnevno dobivali svojih 750 gramov kruha, dočim kmetje niso imeli niti tega.

Naš domačin je bil Jurij; prinašal nam je kruha in večerjo. On je tudi deci delil odpadke. Imeli smo ogromen aluminijast lonec, ki je vseboval okoli deset litrov, ki nas je spremljal pri obeh prejšnjih poskusih bega in ki je bil odrejen za spremljevalca tudi pri tretjem. V tem loncu je zbiral Jurij vse, kar je preostalo v celem našem šotoru od »ščija« (vrsta zeljnate juhe). Ta ščij se je običajno pripravljala iz napol gnilega zelja in slanikovih glav — in nikdar nisem doznal, kam so izginili slaniki, pripadajoči tem glavam... Ker je samo malo jetnikov imelo hrabrost, da so jedli to juho, se je vedno razdeljevala deci. Mnogi stanovalci tabora so s temi črviči delili tudi svoje obroke kruha.

Ne spominjam se točno, kako se je to zgodilo. Verjetno, da Jurij in jaz, dva ali tri dni nisva zapustila Uprave (kjer je pisec in njegov sin Jurij delal. Op. ured.) in so naši sosede kot običajno metali odpadke svojih jedi v lonec. Nekeč, ko sem se malce osvobodil Uprave in šel k večerji, da bi se vsaj malo sprehodil, najdem naš lonec zvrhano poln, a njegova vsebina zmrznjena ledena kopa. Odločil sem se odnesti lonec na ognjišče v kuhinjo; hotel sem izliti vso vsebino, ko bi se led malo otajal, tako, da bi mogel v prazen lonec sprejeti naše obroke ječmene kaše.

Vzamem posodo in odidem pred šotor; skoro popolna noč je bila. Oster, hladen veter je žvižgal v telegrafskih žicah in polnil oči s snežnim prahom. Okoli šotora ni bilo nikogar. Klopčič dece, ki je ob času večerje postaval tod okoli, je že izginil. Naenkrat skoči izza kupa snega pred me neka čudna postavica in popolnoma prehlajen otročji glasek zajóče: »Batjuška, batjuška, mo-goče je še kaj ostalo, batjuška, daj meni!« Bilo je dekletce okoli enajst let staro. Lačno so zrlje njene oči izpod razkuštranih las. A glasek je avtomatično, že iz navade in brez kakršnegakoli izraza neprestano cvilil:

»Batjuška, daaj!«

»Imam samo led v loncu.«

»Od juhe, batjuška?«

»Od juhe.«

»Ničevó, batjuška, kar sem daj... takoj ga bom... za boga, takoj... ogrela. Potem ga lahko izpraznim...«

V dekličjem glasu sem opazil naglico, poželenje in strah, da ji odbijem prošnjo. Nisem vedel, kaj naj storim. Otrok mi vzame lonec iz rok... Potem vzdignem svoje zakrpano kričce, pod katerim ni imelo ničesar le gola rebra so se jasno očrtavala. Pritisne lonec na golo te-

lesce kot mati svoje dete, pokrije ga s krilom in sede v sneg.

Že toliko sem otopel, da nisem niti poizkusil pojasniti, kaj je dekletce prav za prav podvzelo. Nejasno se prikazuje materinski instinkt, ki je po čudežu živel tudi v tem, izmognanem telescu deklice... Vstopil sem v šotor, da poiščem kakšno drugo posodo za »našo vsakdanjo ječmenovo kašo«.

V življenju vsakega človeka so trenutki velikih duhovnih depresij in samoponižanj. Tak trenutek sem doživel, ko sem polzeč po kolenih pod klopmi, določenimi za spanje, iskavši kakršenkoli lonec, končno doumel, da je hotelo dekletce s toplino svojega telesa staliti ledeno kepo desetih kilogramov, kepo pomij! In da v tem okostnjačku ni bilo toplote niti za četrtno te ledene gmote.

Z glavo sem zadel ob prečko pod klopmo in skoro omamljen od udarca, odvrtnosti in besa, sem skočil iz šotora. Dekletce je še vedno sedelo na istem mestu in zobje so ji slišno šklepetali.

»Batjuška, ne vzemi mi!« zakličče.

Skupno z loncem sem jo dvignil in odnesel v šotor. V glavi se mi je vrtele kot da sem ponorel. Spominjam se, da sem nekaj govoril ali mislim, da so bile moje besede nalik besedičenju norca. Dekletce se jokajoč iztrga iz mojih rok in skoči k izhodu. Ali prijel sem jo spet in posadil na klop. Kot v groznici sem pričel z drgetajočimi rokami iskati po policah in klopeh. Našel sem nekaj ostankov jedi, polovico Jurjevega obroka kruha in še nekaj. Deklica ni pričakovala, da ji bom to dal. Krčevito zgrabi košček kruha in začne tlačiti v usta. Po umazanem licu so ji tekale solze strahu, od česar se še ni pomirila. Sključen in obupan sem stal pred njo, poln odvrtnosti do vsega na svetu in do sebe samega. Kako smo mogli dopustiti, mi, odrasli ljudje Rusije — trideset milijonov mož, — da se to dogaja z otroki naše zemlje? Zakaj se nismo borili do konca? Mi, inteligenca, vsaj mi smo vedeli, kaj je bila »velika francoska revolucija«, mogli smo misliti, kaj bo istakotako velika revolucija izzvala pri nas!... Zakaj se nismo borili do konca? Zakaj nismo vsi mi, možje zgrabili za puške? Kot bliskavica se mi prikaže v enem samem trenutku razsvetljen cel problem državljanske vojne in revolucije v vsej svoji jasnosti.

Kje so veleposestniki? Kje kapitalisti? Profesorji?

Veleposestniki sede v Londonu, kapitalisti v Ljudskem trgovinskem komisarijatu, profesorji v Akademiji znanosti. Brez vil in avtomobilov — ali živi...

Toda kaj z našo mladino, našimi fanti in dekletci? ... Na nje bi morali najprej misliti, ker oni so bodočnost naše zemlje... O, sramota naša, pozabili smo jih! Na njihovih malih okostnjakih — milijonih okostnjakov uboge male dece — se gradi socialistični raj.

Mislil sem na Karamazovo vprašanje o vojni karti za življenje... Ne, če jim stokrat uspe zgraditi svoj raj — na teh okostnjakih — jaz v njem nočem živeti.

Spomnil sem se neke Leninove slike, ki ga prikazuje kot Kristusa sredi dece:

»Pustite male k meni...« Podlost!

Licemerna podlost! Mnoge strašne stvari sem videl po sovjetskih poljanah. Hujše kot deklice z ledenim loncem. Mnogo sem napol pozabil. Ali to dekletce ne bom pozabil nikoli. Za mene je to simbol, simbol, ki kaže, kaj je postalo iz Rusije.